

Szávai István: Szerzödések a tanórán

Óra és óra között óriási a különbség. Az osztályba lépő szaktanár ugyanis már eleve bizonyos programmal érkezik. Határozott didakta, lelkész, menedzser, vagy ezek keveréke. Az osztály ugyanígy besorolható különböző típusokba. Vannak művészi beállítottságú, reál érdeklődésű, szétesett magatartású, vagy erős csoporttá kovácsolódott közösségek. Általában megindul valamiféle alku a tanár és az osztály között. Ugyanaz a tanár sikeres lehet egy művészi, és kudarcos egy reál beállítottságú osztályban, vagy épp fordítva. A szaktudás voltaképp ott kezdődne, hogy meg tudja választani azt a szerepet, amiből sikeresen mozgathatja az osztályt. Ez a szerepválasztás egészen eltérő óravezetési technikákat eredményezhet. Taktika és stratégia A rajzórán hogyan néz ki mindez? Van egy kiindulási pontunk, ez a nyugodt hangulatú, csendes feladatközpontú óra, ahol mindenki saját érési ütemének megfelelően halad, nincs osztályozás, hisz mindenki dolgozik, felesleges versengéssé változtatni a munkát. Zenetörténeti anyag hallgatása festi alá a munkát, az utolsó negyedében rocktörténet. Közben halk beszélgetés, de csak ha közben nem állnak meg a kezek. A rajztanár időnként körbemeleg, segít, aztán anyagot rendez, szertárban matat. Máskor persze állandóan korrigál. Néha más felnőtt is benn van az órán, egy-egy képzőművész körre járó amatőr is segít korrigálni, vagy épp a nyomdagépet használja. Ez az osztály műhelyben van, a menedzser vagy céhfőnök pedig a háttérből mozgatja a vállalkozást. Ha nem vevő az osztály erre, akkor feszesebb kicsit az anyag tállalása, az óra szabályos vigyázállással kezdődik, nem azért, hogy ezzel tiszteljék meg egymást, hanem hogy az izomzat tónusváltása előkészítse az átállást a szünetről az órára. Szellemileg is és fizikailag is. A teljesítményt osztályzom, de csak annak kell beíratni akivel az órán fegyelmi problémák vannak. (Ez persze nem jelenti azt, hogy akár egy tizeddel is rosszabbat kapna. Ha egyszer osztályzunk, az csak a teljesítményt tükrözheti, másképp célja ellen hat, nem serkent aktivitásra.) A magatartási problémáknál megállítom a zenét, elmondom minek mi lesz a következménye, miféle veszélyekkel jár a kitérés a feladat elől (későbbi szakrajzi kínlódások stb), szabályos prédikációk jönnek. A legkeményebb osztályokban pedig onnan indulunk ki, ahol jó negyven éve abbamaradt az intézményes okítás: A tanár áll a táblánál, három eltérő nehézségű feladatot vázol fel (ilyenkor mindig műszaki rajzi vagy látvány utáni, azaz konkrét, megfogható feladatokat oldunk meg), a gyerekek követik, a tanár másodpercre beosztva diktálja a részfeladatok megoldási idejét. Aki kiesik saját csoportjából, mindig hátrébb lép a gyengébbek lassabban haladó csoportjába. Ha nincs hová lépni, kezdi előlről a feladatot. Nincs prédikáció, a tanár visszahúzódott a határozott didakta szerepébe. Az egyes szám harmadik személy nem véletlen, ez a szerep tőlem nagyon idegen, de néhány hétig szükség van rá, ez a kiindulópont biztosíthatja a későbbi melegebb kapcsolatot. Néha akad olyan osztály, amelyik nem jut el a műhely jellegű munkáig, de a gyerekek azért lassan általában elfogadják, hogy a munka során másképp kell viselkedniük mint az iskola előtti padokon, baráti körben. Amikor egy előadás során idáig érek, általában megszólal valaki:

– No, jó, ezt meg lehet tenni a rajzórán, de hogyan lehetne mindezt egy matematika órán megvalósítani? Ott nem választhatok a geometria helyett algebrát, és nem játszhatok be zenét; nem állhatok meg elemezni a gyerekek magatartását!

Mit lehet – és mit nem?

Utóbbiakat persze nem lehet megtenni. De az órákat minden tárgyban lehet játékokkal színesíteni. Magam hat tantárgyat tanítva győződhettem meg arról: kissé túlmisztifikáljuk az

egy-egy tantárgyak sajátosságait. Az azonban tényleg nem megy, hogy a szakórák a prédikálás, fegyelmezés színterévé váljanak, ez ugyanis a munkakerülő játszmák kialakulásának kedvez. Ilyen szempontból a rajzóra valóban kivételes, hisz a gyerek közben dolgozik, figyel a látványra, tehát a prédikálás nem akasztja meg a munkát. – Nos, akkor nincs jobb mint a feltétlen tanári követelés? Az abszolút munkafegyelem megteremtése, akár kemény eszközökkel is? Az tény, hogy az alku minden osztállyal elkezdődik, és ebben a tanár mindig kissé feljebb, a gyerekek lejjebb szeretnék srófolni a követelményeket. De egy jól működő iskolában ezek az alkufolyamatok inkább az osztályfőnöki órákon folynának, itt tudatosulna a mérkőzés pillanatnyi állása, az osztálykonfliktusok itt kerülhetnének felszínre. Ezek azonban jóval kevésbé élesek lennének mint a mai iskolában, hisz ha egyszer tudatos a nevelők szerepválasztása, akkor nyilván előbb-utóbb kialakulna egy olyan szint, ahol meg lehetne beszélni ezeket a konfliktusokat, kezelhetőekké válnának. Megszűnne a gyerekek idegesítő közbemorgása, végszavazása. Kialakulna néhány egyezményes szerződés, kijelölnék a résztvevők a viselkedések elfogadható és elfogadhatatlan körét. Nézzük például hogyan alakítja ki a látszólag egészen szabad pedagógiát űző Winkler Márta saját osztályában az elemi érintkezési szabályokat.

„...mindjárt az induláskor megsejtetem velük, hogy ami itt történik majd, annak leglényegesebb része az, ami köztünk zajlik, a nevelő és a gyerek (gyerekek), illetőleg gyerek és gyerek közt. Az elkövetkező életünk függ attól, amit kérdezni, válaszolni és üzeni tudunk egymásnak. Az első jeladás: az egész testünkkel történik. Leengedett karral, egyenesen, de laza testtartással állok a gyerekek elé. Ha így látsz magad előtt, ez azt jelenti, várok rád. Te ugyanígy állj, hogy mihamarabb megtudd, mi következik.”

Tudatosan kialakítja a gyakorlatban jól bevált érintkezési szabályokat, így – ha megfelelő tevékenységet tud szervezni hozzá – nem általában vett magatartási problémákkal küzdenek, hanem a szabályok konkrét megsértését teszik helyre. Tizenhat éves gyakorlatom alatt nagyon sok színtéren megfordultam, de még sehol nem tapasztaltam, hogy ne lehetne a gyerekeket rávenni egy értelmes kompromisszumra. Egyik nagy élményem például egy hóvár építés volt, amikor a Tallinn iskolában összegyűjtött, elég nehezen kezelhető kis napköziseknek a táblánál elmagyaráztam: miért kell libasorban felvonulnunk a hóvár alapját adó kis domb köré, hogyan kell körbeálljuk a dombocskát, hogy le ne tapossuk a havat, össze tudjuk görgetni a falazáshoz valót. És a gyerekek nem kezdtek el rohanni, lökdösődni a terepre érve, hanem szakszerűen felépítették a várat. Ha egy szaktanár a saját óráján próbál meg elszakadni az iskola általános gyakorlatától, elég komoly közegellenállással találkozhat. Az iskola belső szerkezete nem szereti ha megtörik az egységes kép.